

ЮЛІЯ КОСТЯНТИНІВНА ПІНЧУК,

кандидат юридичних наук,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра правоохоронної діяльності та поліціїстики;

 <https://orcid.org/0000-0001-6216-0374>;
e-mail: jusst1985@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

Стан злочинності неповнолітніх у державі є показником розвитку громадянського суспільства, його культури і моральності. Формування державної системи попередження правопорушень виступає одним із напрямів молодіжної політики, яку провадить держава. У зв'язку із цим необхідно проаналізувати сучасні соціально-правові аспекти формування системи попередження правопорушень серед неповнолітніх. Метою статті є поглиблений аналіз особливостей сучасної системи попередження правопорушень серед неповнолітніх, визначення особливостей діяльності суб'єктів профілактики правопорушень, а також надання рекомендацій щодо її поліпшення. Розглянуті питання молодіжної політики соціально-правового характеру стосуються як майбутнього країни в цілому, так і кожного неповнолітнього громадянина.

Ключові слова: злочинність неповнолітніх, система попередження правопорушень, ювенальна юстиція.

Оригінальна стаття

ВСТУП. Стан злочинності неповнолітніх осіб демонструє ступінь соціально-правового розвитку суспільства, рівень його культури і моральності. У зв'язку з цим можна говорити про необхідність постійної копіткої роботи державних органів з розроблення і застосування заходів щодо попередження правопорушень серед неповнолітніх.

Проблема вчинення неповнолітніми злочинів, залучення їх у злочинну діяльність, а також причини скоєння дітьми антигромадських діянь є характерною для будь-якої держави.

Зародження системи профілактики правопорушень серед неповнолітніх у країнах пострадянського простору на державному рівні розпочалося у 20-х роках ХХ ст. Саме у цей період проявилися наслідки Першої світової війни, революцій та Громадянської війни – це бідність, сирітство, безпритульність, а отже, як результат – сплеск правопорушень серед неповнолітніх. Гостра необхідність вирішення проблем соціального захисту молодого покоління послужила підставою для створення при органах влади різних рівнів відділів соціального виховання. Відділи соціального захисту неповнолітніх займалися освітою і вихованням дітей, які залишилися без піклування батьків і вчиняють правопорушення.

У 1920 р. А. Макаренко організував для неповнолітніх правопорушників «Полтавську трудову колонію ім. М. Горького», головним завданням якої було перевиховання дітей та

недопущення повторення ними протиправних діянь у майбутньому. Отже, можна говорити про зародження державної системи попередження правопорушень серед неповнолітніх.

Зростання ролі та значення профілактики правопорушень серед дітей у сучасних реаліях зумовлює необхідність постійно оновлювати чинне законодавство в цій сфері й удосконалювати діяльність державних органів щодо попередження злочинності серед неповнолітніх.

Злочинність неповнолітніх відображає певний соціальний настрій громадянського суспільства, недоліки застосування норм закону і законодавчих ініціатив, а також зміст молодіжної політики, яку провадить держава. Участь держави в житті молоді, підтримка молодого покоління є невід'ємним постулатом соціальної політики. Турботу про майбутнє покоління ми спостерігаємо в багатьох ухвалених Україною законодавчих актах. Так, Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 19 грудня 2017 р. № 1044, дає основні поняття профілактики адміністративних правопорушень серед дітей і визначає особливості організації роботи, завдання та повноваження підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України¹.

¹ Про затвердження Інструкції з організації

Питання причин скоєння правопорушень неповнолітніми досліджували І. Пінчук та С. Толстоухова (2000), в результаті чого було виявлено, що причинами скоєння злочинів самі підлітки вважають таке: неусвідомлення наслідків своїх вчинків – 67 %, недостатні виховання та увага з боку батьків – 59 %, вплив друзів, негативної компанії – 50 %, надмірне вживання алкоголю, наркотиків – 28 %, тяжке матеріальне становище – 18 %, незнання законів України – 5 %.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні проблем попередження правопорушень серед неповнолітніх, уточненні соціально-правових аспектів формування системи попередження правопорушень серед неповнолітніх і вдосконаленні методів профілактики правопорушень неповнолітніх.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Головною метою дослідження є аналіз наявних соціально-правових аспектів формування системи попередження злочинності неповнолітніх.

У зв'язку з поставленою метою визначено такі завдання: встановити особливості злочинності неповнолітніх, розглянути вікові особливості вказаної категорії осіб, визначити основні чинники, що впливають на формування злочинної поведінки у неповнолітніх, проаналізувати положення законодавства України стосовно профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх, щоб виявити і запропонувати дієві методи профілактики, не враховані законодавцем.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ. Проблематика попередження злочинності серед неповнолітніх розглядається багатьма вченими-правознавцями. Зокрема, В. Оржеховська (1996) досліджувала питання наслідків скоєння правопорушень неповнолітніми; Ю. Заросинський та О. Заросинський (2004) – причини й умови злочинності неповнолітніх; М. Гричанюк (2018), Ю. Ємець (2010), А. Кіраль (2017), О. Кудерміна (2015) – проблематику профілактики правопорушень неповнолітніх; О. Крукевич (2014), І. Остапович (2018) – тенденції розвитку ювенальної юстиції за кордоном.

Реформуванню ювенальної юстиції присвятили свої роботи С. Оверчук (2014) та В. Бринцев (2013); наукові дослідження проблемних питань спеціалізації судової системи

репрезентуються у працях Г. Омеляненко (2002), І. Бондаренко (2002) та низки інших науковців.

Проблемі попередження злочинності присвячено численні наукові дослідження імених авторів і молодих учених, однак, незважаючи на велику кількість досліджень та на актуальність тематики, багато аспектів цієї теми залишаються дискусійними та потребують додаткового комплексного дослідження.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. У статті використано такі методи: діалектичний метод дослідження правових явищ, за допомогою якого встановлено особливості формування системи попередження правопорушень серед неповнолітніх, саме цей метод сприяв розгляду та дослідженню проблеми в єдності її юридичної форми і соціального змісту, також він дав змогу системно проаналізувати правове регулювання профілактики правопорушень серед неповнолітніх; формально-юридичний метод – для розгляду нормативно-правових актів, що регулюють діяльність суб'єктів профілактичної діяльності, а також для визначення прогалин та недоліків правових засад відповідної діяльності, завдяки йому окреслено напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання попередження правопорушень у дитячому середовищі з урахуванням соціальних змін; історико-правовий – для надання оцінки процесам становлення та розвитку системи попередження правопорушень серед неповнолітніх, для отримання нового знання за допомогою проведення порівнянь історичних систем протидії злочинності серед дітей суб'єктами профілактики правопорушень як на державному, так і на міжнародному рівні; системно-структурний метод – для дослідження питань чинників протиправної поведінки неповнолітніх та виявлення шляхів їх подолання, а також для аналізу сучасного переліку суб'єктів профілактики правопорушень серед неповнолітніх та з'ясування їх місця в системі та взаємодії між собою; порівняльно-правовий – для виявлення особливостей попередження правопорушень серед неповнолітніх в Україні та зарубіжних країнах, а також для оцінювання можливостей упровадження іноземного досвіду у вітчизняну правозастосовну практику.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується постійними змінами, які охоплюють усі сфери життя. Карантинні обмеження, запровадження дистанційного навчання замість денної та заочної форм навчання, військові дії на Донбасі,

роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення: 21.07.2021).

економічна нестабільність у суспільстві – це лише поверхневий перелік змін, на тлі яких саме діти перебувають у найтяжчому становищі. Процеси, які нині відбуваються, впливають на зростання злочинності серед молоді, й більшість з них досі взагалі не досліджено. Неадекватна реакція молоді на події навколишнього життя виникає внаслідок ще не сформованої власної системи моральних переконань та ціннісних орієнтацій. Тому зараз ми спостерігаємо процес «омолодження» злочинності.

Так, кожне 9 правопорушення в Україні вчиняється неповнолітнім, а кількість підлітків, які вчинили їх повторно, збільшилась на 19 % за останні роки. Тому саме запобігання таким правопорушенням має посідати одне з головних місць у подоланні цього негативно-го явища.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства дуже часто зустрічаються теорії так званої «фрустрації», за якою девіантні відхилення в поведінці неповнолітніх пояснюються особливостями та закономірностями психіки підлітків. Така поведінка є реакцією неповнолітнього на втручання в його життя. Американська дослідниця Л. Берковіца (2002, с. 382) стверджує, що негативні емоції в неповнолітнього викликає неможливість або нездатність досягти бажаних результатів, а накопичення цих емоцій, у свою чергу, переростає в агресію, наслідки якої саме і призводять до скоєння протиправних дій. Виходячи із цього, можна стверджувати, що неповнолітні, які є більш інтелектуально розвинутими та спроможними, мають змогу отримати бажане, а отже, є стійкішими до спокус учинення протиправних дій. Не випадково понад 40 % осіб із неповнолітніх, які вчинили протиправні діяння, – це ті, які не були зайняті навчанням.

Аналіз наукової літератури зарубіжних країн, що стосується впровадження ювенальної юстиції, показав гостру необхідність зміни системи покарання неповнолітніх. Насамперед ці зміни мають стосуватися профілактики і попередження правопорушень.

І. Остапович (2018, с. 262) справедливо вказує: «Реабілітаційний аспект роботи з малолітніми повинен бути спрямований на радикальну зміну ситуації, того унікального середовища, що є приводом скоєння правопорушення, щоб у подальшому виключити можливість рецидиву».

Україна забезпечує захист прав і законних інтересів неповнолітніх. Попередження бездоглядності, безпритульності, правопорушень і антигромадських дій неповнолітніх, негайне

виявлення й усунення причин, що сприяють цьому, мають бути головним завданням держави.

Основні напрями діяльності ювенальної юстиції в Україні визначено Національною стратегією реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, яка передбачає запровадження такої системи заходів:

- забезпечення дієвого правосуддя;
- соціально-виховні та реабілітаційні програми для неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом;
- профілактичні та освітні програми;
- адресні соціальні послуги, що можуть допомогти дитині набути навичок розв'язання соціальних, побутових проблем¹.

У своїй діяльності щодо профілактики правопорушень неповнолітніх держава в особі своїх спеціальних державних органів спирається на загальноновизнані принципи, такі як законність, демократизм, гуманне поводження з неповнолітніми, а також підтримка сім'ї та взаємодія з нею і, що найбільш важливо, застосування індивідуального підходу до кожного неповнолітнього.

Під профілактикою злочинності розуміємо сукупність заходів соціально-правового, педагогічного і культурного характеру, спрямованих на виявлення та усунення причин, що сприяють правопорушенням і антигромадським діям неповнолітніх.

Для ефективної діяльності щодо попередження правопорушень серед неповнолітніх була сформована ювенальна поліція, до функціональних обов'язків якої включено важливі аспекти профілактичної діяльності.

Профілактика адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей – діяльність підрозділів Національної поліції України, спрямована на виявлення та усунення причин та умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень².

¹ Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 № 1027-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-p> (дата звернення: 21.07.2021).

² Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення: 21.07.2021).

Профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми правопорушень, виявлення причин та умов, які цьому сприяють, а також ужиття заходів для їх усунення, є головним завданням підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України.

Профілактична робота щодо попередження правопорушень серед неповнолітніх охоплює:

- проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дитиною за місцем проживання, навчання або роботи не рідше одного разу на місяць;

- проведення ознайомлювальних, попереджувальних бесід з батьками дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин та умов, які спонукали до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення;

- складання плану заходів з індивідуальної профілактики на підставі вивчення матеріалів характеристик, індивідуально-психологічних особливостей дитини;

- відвідування за місцем проживання дитини для з'ясування умов проживання, а також чинників, які можуть негативно впливати на неї та спонукати до вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень¹.

Підтримка молодого покоління у важкій життєвій ситуації є пріоритетним напрямом діяльності будь-якої держави. Система профілактики правопорушень неповнолітніх має бути спрямована насамперед на недопущення правопорушень та усунення причин злочинності, а для цього потрібна співпраця між усіма суб'єктами превенції.

Законодавчим шляхом визначено коло суб'єктів профілактики, що належать до сфери державного управління. Так, згідно із Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 грудня 1995 р. профілактику правопорушень осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку, здійснюють:

- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері сім'ї та дітей, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сім'ї та дітей, орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, відповідні структурні підрозділи обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад;

- уповноважені підрозділи органів Національної поліції;

- приймальники-розподільники для дітей органів Національної поліції;

- школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти;

- центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я;

- спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України;

- притулки для дітей;

- центри соціально-психологічної реабілітації дітей;

- соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка)².

Підрозділи ювенальної превенції взаємодіють з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції України, органами державної влади й органами місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, міжнародними та громадськими організаціями³.

Отже, кількість суб'єктів профілактичної діяльності щодо неповнолітніх є великою, однак спостерігається низька їх взаємодія між собою, що призводить до дублювання їхніх функцій. Гостро постає питання про чітке розмежування профілактичних функцій між державними соціальними службами, громадськими об'єднаннями та правоохоронними органами, але з обов'язковою їх тісною взаємодією.

Указана система органів профілактики має, на думку законодавця, забезпечити проведення важливої роботи у сфері превентивної діяльності щодо запобігання правопорушенням неповнолітніх, формуючи при цьому ювенальну політику держави загалом. Відсутність взаємодії між різними суб'єктами профілактичної діяльності робить цю систему неефективною.

Особливе місце в системі органів профілактичної діяльності стосовно неповнолітніх

² Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр> (дата звернення: 21.07.2021).

³ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення: 21.07.2021).

¹ Там само.

осіб посідають органи внутрішніх справ, саме вони займаються виправленням і перевихованням неповнолітніх, які вчинили правопорушення. Попереджувальна діяльність органів внутрішніх справ передбачає обов'язкове залучення в неї інших суб'єктів профілактики.

У процесі попереджувальної діяльності органи внутрішніх справ повинні спрямовувати свої зусилля на виявлення причин та умов, які сприяють правопорушенням неповнолітніх, а також на їх усунення, обмеження і нейтралізацію. Із цією метою органи внутрішніх справ організують взаємодію з державними та громадськими організаціями та установами, які беруть участь у попереджувальній діяльності, проводять комплексні операції, рейди, цільові перевірки та інші заходи¹.

Профілактична діяльність у широкому розумінні розглядається як один із засобів соціального регулювання суспільних відносин з метою ліквідації детермінант злочинності, як взаємодія заходів економіко-соціального, виховно-педагогічного, організаційного та правового характеру та як поєднання різних рівнів попередження злочинності. Ця система заходів має забезпечити діяльність усіх суб'єктів профілактики правопорушень серед неповнолітніх, спираючись на відповідну інформаційно-аналітичну базу та маючи достатнє фінансування з бюджетних коштів.

Однак, незважаючи на широке поле правових приписів, що регламентують діяльність суб'єктів профілактики правопорушень серед неповнолітніх, вони характеризуються неузгодженістю взаємодії між собою, а також суперечливістю змісту нормативно-правових актів.

Проаналізувавши діяльність суб'єктів профілактики правопорушень серед неповнолітніх, можна визначити дублювання їх функцій, що неодмінно створює організаційні суперечки всередині системи. На нашу думку, для більш ефективного виконання функцій суб'єктів профілактичної діяльності є необхідними точність у законодавчому визначенні компетенцій та чітке розмежування функцій суб'єктів профілактичної діяльності. Нормативно-правові акти, що діють у цій сфері, мають ураховувати специфіку сучасного стану

правапорушень серед неповнолітніх та бути адаптованими до сучасного політичного курсу держави. Система попередження правопорушень серед неповнолітніх мусить мати цілісний характер та здійснювати превентивну діяльність комплексно. У цьому контексті особливої ваги набуває питання ухвалення самостійного та базового Закону України «Про систему попередження правопорушень серед неповнолітніх», який став би нормативно-правовою основою діяльності відповідних суб'єктів профілактики правопорушень серед неповнолітніх. Запропонований нормативно-правовий акт має регулювати сам механізм протидії правопорушенням підлітків у цілому, усунути конкуренцію між нормами законів та відповідними правовими актами органів місцевого самоврядування, відповідати потребам захисту державних, суспільних та особистих інтересів неповнолітніх.

Варто погодитися з деякими науковцями, які вважають перспективним напрямом у реалізації діяльності ювенальної юстиції створення нових спеціалізованих судів, зокрема ювенальних. У законодавчій практиці світу ювенальні суди вважаються класичним зразком спеціалізованих судів.

Так, перші спеціалізовані суди у справах неповнолітніх були створені ще в 1890 році в Австралії, подальшого розвитку ювенальні суди набули у Канаді – 1894 р., США – 1899 р., Португалії – 1911 р. Автономна судова система у справах неповнолітніх свого часу була створена в Японії, Греції, Румунії, Польщі та багатьох інших державах.

Україна, обравши шлях до Європейського Союзу, зобов'язана уніфікувати своє законодавство відповідно до міжнародно-правових актів, які були нею ратифіковані. До таких актів можна віднести Конвенцію про права дитини від 20 листопада 1989 р., Правила Організації Об'єднаних націй щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі, від 14 грудня 1990 р., Керівні принципи запобігання злочинності серед неповнолітніх, ухвалені та проголошені відповідно до Резолюції 45/112 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 р., та низку інших.

Виходячи з цього, вважаємо, що впровадження спеціалізованого ювенального суду в Україні є міжнародним зобов'язанням нашої держави.

На думку С. Оверчука (2014), головною ознакою, за якою визначається юрисдикція ювенальних судів, є вік обвинуваченого (підсудного). Справи за цією ознакою можна виділити в окрему категорію, за якою є право-

¹ Щодо профілактичної роботи з запобігання правопорушенням та злочинності серед дітей та учнівської молоді : Лист МОН України від 11.02.2013 № 1/9-96 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v9-96736-13> (дата звернення: 21.07.2021).

мірним застосування персональної підсудності. Необхідність виділення цього виду підсудності обумовлюється віковими особливостями суб'єкта, його фізичним, розумовим і психічним розвитком.

Створення та функціонування ювенальних судів в Україні, на нашу думку, сприятиме, по-перше, нівелюванню негативного впливу дорослих злочинців на неповнолітніх, які скоїли правопорушення, а по-друге, забезпеченню можливості судді правильно зрозуміти психічний стан неповнолітнього обвинуваченого під час вчинення діяння і правильно вирішити питання про його вину.

Необхідність турботи з боку держави про неповнолітніх, які вчинили правопорушення, визначається характерними для них особливостями формування особистості, зокрема наявністю специфічних психічних особливостей: беззахисністю, недостатністю життєвого досвіду, податливим негативним сприйняттям і схильністю до наслідування.

Висловлюється думка про те, що головною метою створення в державі системи спеціалізованих судів у справах неповнолітніх є прагнення суспільства уникнути подальшої криміналізації особистості дитини і сприяти її соціальній реабілітації та її виправленню, виключивши наявний процес відчуження дитини від сім'ї, навчального колективу і суспільства в цілому.

Завдання правосуддя у справах цієї категорії осіб полягає в тому, щоб застосувати до неповнолітнього, який вступив у конфлікт із законом, з урахуванням його індивідуальності розвитку, особливостей сімейних відносин і виховання та інших обставин, що характеризують його особу і виховання, таких заходів покарання, які б забезпечили його виправлення. Винесення гуманного і справедливого покарання неповнолітньому правопорушнику має забезпечити захист усіх його цивільних прав.

Заходи, вжиті стосовно неповнолітнього, мають служити цілям виправлення його особистості, забезпечити неприпустимість вчинення ним правопорушень у подальшому. Теоретична ідея ювенальної юстиції, для якої особистість правопорушника важливіша, ніж саме правопорушення, на нашу думку, має втілюватися у правову норму. І цю ідею висловлюють фахівці в галузі ювенального права (Оверчук, 2014).

Злочинність неповнолітніх нерідко порівнюють із хворобою суспільства, яку не слід запускати, а треба вчасно застосовувати щодо неї профілактичні заходи. Щороку зростає кі-

лькість злочинів, скоєних неповнолітніми, знижується вік правопорушників і, відповідно, зростає кількість неповнолітніх, до яких застосовуються заходи впливу.

Мікросередовище сім'ї є головним соціально-психологічним фактором формування і розвитку особистості дитини. Від характеру взаємовідносин членів сім'ї залежить розвиток системи ціннісних орієнтацій особистості дитини та її подальша доля в соціумі. Не секрет, що більшість підлітків-правопорушників є вихідцями з неблагополучних сімей, в яких батьки страждають на алкоголізм або наркоманію, де є насильство у стосунках, і відсутня елементарна повага між членами сім'ї.

Сцени насильства, складні відносини з батьками, обтяжені пияцтвом близьких людей, у подальшому можуть послужити причинами скоєння неповнолітніми злочинів насильницького характеру.

Етап дорослішання підлітка пов'язано з пошуком своєї особистості, формуванням соціальних і психологічних властивостей. Відповідно, навколишнє середовище чинить сильний вплив на формування особистості дитини. Діти наслідують взаємини своїх батьків, поведінку однолітків і переносять їх, як матрицю, у своє життя. У зв'язку з цим дуже важливо, щоб діти росли у благополучних сім'ях, в атмосфері любові і взаєморозуміння, щоб їх оточували хороші люди, і вони бачили приклади законослухняної поведінки в повсякденному житті.

Виділення злочинності неповнолітніх як частини загальної злочинності дає змогу більш глибоко вивчати її особливості та розробляти заходи спеціального попередження. Ми підтримуємо цю думку і вважаємо, що виділення специфічних, властивих лише їй, характеристик допоможе в детальнішому розгляді зазначеної проблеми та надасть змогу виробити більш ефективні заходи попередження.

Виражаємо впевненість, що комплексний профілактичний вплив на всі негативні явища в соціальних сферах, що ґрунтуватиметься на захисті прав і свобод неповнолітніх, безумовно, дасть позитивний результат щодо попередження злочинності.

ВИСНОВКИ.

1. Попередження правопорушень серед неповнолітніх – діяльність, спрямована на охорону прав і свобод людини й громадянина, громадського порядку та безпеки, власності, довкілля та конституційного устрою України від протиправних посягань неповнолітніх осіб.

2. Законодавство у сфері профілактики правопорушень неповнолітніх не є ідеальним,

у ньому є прогалини та колізії, не враховано деякі особливості, на які вказують численні дослідження цього питання. Нормативні акти, що регламентують питання роботи з підлітками в такій важливій сфері, мають бути бездоганними, оскільки вони торкаються долі молодого покоління, іміджу держави щодо формування інституту ювенальної юстиції. У зв'язку із цим наголошено на необхідності ухвалення Закону України «Про систему попередження правопорушень серед неповнолітніх».

3. Установлено, що проблему підліткової та дитячої злочинності можна вирішити лише за умов створення і розвитку системи служб,

які впроваджують у життя соціальні програми з профілактики правопорушень серед неповнолітніх, а також становлення особливого інституту ювенальної юстиції – судів у справах неповнолітніх.

4. Профілактика злочинності неповнолітніх має будуватися на дотриманні принципів охорони і захисту прав та інтересів дитини відповідно до міжнародних стандартів. До системи суб'єктів профілактики мають входити державні органи та представники громадськості, які надають соціально-правову, психологічну, медичну та педагогічну допомогу дітям і їхнім сім'ям.

СПИСОК БІБЛОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль. СПб. : Прайм-Еврознак ; Нева ; М. : Олма-Пресс, 2002. 510 с.
2. Бондаренко І. Судова система України та її реформування у сучасних умовах. *Право України*. 2002. № 8. С. 37–41.
3. Бринцев В. Д. Конституційні засади і міжнародні стандарти кримінального судочинства та їх розвиток у новому КПК України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 116–120.
4. Гачак-Величко Л. А. Адміністративно-правове регулювання профілактики правопорушень серед неповнолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2021. 9 с.
5. Гричанюк М. В. Механізм протидії злочинності неповнолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2018. 19 с.
6. Ємець Ю. І. Вчинення злочину неповнолітніми як обставина, що пом'якшує покарання: психолого-юридична сутність : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06. Київ, 2010. 18 с.
7. Заросинський Ю., Заросинський О. Причини і умови злочинності неповнолітніх потребують теоретичного і практичного розроблення. *Право України*. 2004. № 3. С. 64–68.
8. Кіраль А. Й. Принципи побудови цілеспрямованого психологічного впливу на формування здатності підлітків до протистояння криміналізації. *Український психологічний журнал*. 2017. № 3 (5). С. 113–123.
9. Крукевич О. М. Здійснення правосуддя щодо неповнолітніх у країнах романо-германського та англо-американського типів правових систем. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2014. № 4 (51). С. 143–148.
10. Кудерміна О. І., Черней В. В. Дефекти політико-правової свідомості сучасної молоді. *Юридична психологія*. 2015. № 1. С. 3–13.
11. Оверчук С. В. Розвиток ювенальної юстиції в Україні в контексті реалізації принципу спеціалізації судів. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2014. № 2 (10). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14osvpss.pdf> (дата звернення: 21.07.2021).
12. Омеляненко Г. Адаптація кримінального законодавства України про судочинство у справах неповнолітніх до міжнародних Мінімальних стандартів. *Право України*. 2002. № 5. С. 79–83.
13. Оржеховська В. М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх : навч.-метод. посіб. Київ : ВіАН, 1996. 351 с.
14. Остапович І. П. Зарубіжний досвід діяльності ювенальної превенції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 2. С. 261–264. URL: http://lsej.org.ua/2_2018/70.pdf (дата звернення: 21.07.2021).
15. Соціальна робота з дітьми та молоддю: проблеми, пошуки, перспективи / за заг. ред. І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. Київ : УДЦССМ, 2000. 276 с.

Надійшла до редакції: 23.07.2021

ПИНЧУК Ю. К. СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРАВОНАРУШЕНИЙ СРЕДИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Состояние преступности несовершеннолетних в государстве является показателем развития гражданского общества, его культуры и нравственности. Формирование государственной системы предупреждения правонарушений выступает одним из направлений

проводимой государством молодежной политики. В связи с этим необходимо проанализировать современные социально-правовые аспекты формирования системы предупреждения правонарушений среди несовершеннолетних. Целью статьи является углубленный анализ особенностей современной системы предупреждения правонарушений среди несовершеннолетних, определение особенностей деятельности субъектов профилактики правонарушений, а также предоставление рекомендаций по ее улучшению. Рассмотрены вопросы молодежной политики социально-правового характера, касающиеся как будущего страны в целом, так и каждого несовершеннолетнего гражданина.

Ключевые слова: *преступность несовершеннолетних, система предупреждения правонарушений, ювенальная юстиция.*

PINCHUK YU. K. SOCIO-LEGAL ASPECTS OF FORMATION OF THE SYSTEM OF PREVENTION OF OFFENSES AMONG MINORS

The state of juvenile delinquency in the state is an indicator of the development of civil society, its culture and morality. The formation of the state system of crime prevention is one of the directions of the state youth policy. In this regard, there is a need to analyze the current socio-legal aspects of the formation of a system of prevention of juvenile delinquency. The purpose of the article is an in-depth analysis of the features of the modern system of juvenile delinquency prevention, identification of the features of the activities of crime prevention entities, as well as providing recommendations for its improvement. The following methods are used in the article: dialectical method of research of legal phenomena, by means of which the peculiarities of formation of the system of crime prevention among minors are established; formal-legal method – for consideration of normative-legal acts regulating activity of subjects of preventive activity, as well as to identify gaps and shortcomings in the legal framework of the relevant activities; historical and legal – to assess the processes of formation and development of the system of prevention of juvenile delinquency. The current state of juvenile crime prevention is considered. It is noted that preventive activities are a set of socio-legal, pedagogical and cultural measures aimed at identifying and eliminating the causes that contribute to delinquency and anti-social actions of minors. It is determined that the existing system of juvenile delinquency prevention is ineffective, it has no integrity, preventive activities are not comprehensive. Emphasis is placed on the need for cooperation between all subjects of preventive activities, the direction of the system of juvenile delinquency, primarily to eliminate the causes of crime, prevention of offenses. The need to create an autonomous subsystem of juvenile courts was emphasized.

Key words: *juvenile delinquency, crime prevention system, juvenile justice.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Пінчук Ю. К. Соціально-правові аспекти формування системи попередження правопорушень серед неповнолітніх. *Право і безпека*. 2021. № 3 (82). С. 192–199. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.22>.

Citation (APA): Pinchuk, Yu. K. (2021). Socio-Legal Aspects of Formation of the System of Prevention of Offenses Among Minors. *Law and Safety*, 3(82), 192–199. <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.22>.